

“ ”

Globalizazioaren oldarraldi handiei aurre egiteko diskurtsoak falta zaizkigu

Júlia Ojeda, literatura-kritikaria

Júlia Ojeda literatura-kritikariaren ahotsa garrantzitsua da gaur egungo Kataluniako hedabideetan, eta prozesu independentistaren osteko Katalunia birpentsatzen ari den ardatz ugarietako batera hurbiltzen laguntzen digu. Matriotes-eko kide ere bada, “feminista eta nazionalista” gisa definitutako gunea.

 CIRA CRESPO JORDI BORRÁS

Katalunia azaltzen laguntzen duten koadro bat, abesti bat eta liburu bat aukeratzea proposatzen dizut.

Koadroa, *La Masia*, Mirórena. Koadro horrek oso ondo hitz egiten du, ez hainbeste gaur egungo Kataluniaz, baizik eta nik nahiko nukeen Kataluniaz, orain aldarrikatu behar dugunaz. Mirók artista figuratibo gisa bete zuen etapari amaiera eman zion koadro honek. Edo bestela esanda, gero erreferente unibertsala izango den Miró hori, esan liteke, koadro honetan jaio zela. Mirórentzat *La Masia* ez da inguratzen duen herrialdea, bere pentsamenduaren sorlekua baizik, eta horrek unibertsal bihurtzen du.

Eta *La Masia*-ren indar teluriko horrek Roger Masen kanta telurikoak gogorarazi dizkit: *Cançons Tel·lúiques*. Nire ustez, sinboloen ingurukoa da zain daukagun eztabaida: zein den babestu

nahi dugun herria, zeinen seme-alaba sentitzen garen... globalizazioaren eraso-erdi aurre egin behar dien Katalunia. Bi erreferente horiek bat datoz gure irudimen nazionalekin lotzen gaituzten musika eta sinbolo-irudikapen sendoak emateko beharrarekin. Gehien behar duguna dela iruditzen zait.

Eta liburua, *Sota el signe del Drac* (Hersinguearen zeinupean), María Merce Marçalen prosa kritikoen bilduma bat da. Batez ere interesatzen zaizkit berak ezartzen dituen genealogiak, bai gure tradizioak, bai Europako beste tradizio batzuetakoak. Marçal ikono katalana da, eta pentsamendu interseksionala garatzeko balio du. Afroamerikarrak teoria interseksionalak egiten ari ziren bitartean, Marçal ere horri buruz pentsatzen ari zen. Hain zuzen, *Sota el signe del Drac* garrantzitsua da gure proiekturako, Matriotes-erako, alegia.

Martxoaren 8an Matriotesen manifestua atera zenuen, Marta Roqueta eta Anna Punsodarekin batera, eta zortzi hedabidetan argitaratu zen. Azaldu nola sortu zen ideia.

Hirurok antzeko interesak genituela antzeman geniolako sortu zen, bai nazio kontuetan, bai feminismo kontuetan, eta hirurok eztabaidarako gunek falta genituelako, feminismoaren eta nazionalismoaren arteko elkarguneari buruzko elkarrizketa eguneratzeko. Manifestuarekin kolpea eman nahi genuen mahai gainean, eta esan: “Nahitaez hitz egin behar da honi buruz herrialdearen [Katalunia] elkarrizketa orokorrean; hau elkarrizketan sartzen ez bada, huts egingo dugu”.

Zer moduzko errakzioak izan ditu? Pozik gaude erreakzioekin, gogobete

gintuzten, oro har, baina, era berean, uste dugu oraindik ere badela joera lotsati bat, *nazionalismo* terminoa deserosoa delako. Baina uste dugu eremu nazional feministak potentzial handia duela.

“ ”

***Estatuaren barruko
kolonialismoaren auziaz
ez da inor gogoratzen***

Nazionalismo terminoa deserosoa bada, zergatik erabiltzen duzue?

Gatazka politikoa gatazka nazionala delako, eta, beraz, nazioaren oinarriekiko harremanari eutsi behar diolako. Emantzipazio prozesuak irekia eta zabala behar du, heterogeneoa, baina nazionala. Gainera, katalanok badugu lubakiko nazioari, okupaturiko nazioari, dagokion pentsamendu nazionalistaren tradizio bat, balio handikoa eta oso interesgarria eta, hori ere bai, prozesu independentistan urtetan aintzakotzat hartu izan ez dena.

Dona i nació (Emakumea eta nazioa) manifestuan, 1982ko hartan, niri asko gustatzen zaidan termino bat erabiltzen da, “inorena ez den lurra”. Herri gutxituetako emakume feministok hartzen dugun espazioa da eta izan liteke emakume espainolistek okupatu eta gutxietsi dezaketena edota, alderantziz, gerorrek konkistatuko duguna. Guk ez badugu espazio hori hartzen, beste norbaitek egingo du.

Feminismo dekolonialaren korrante berrietatik oso argi dute zenbait arazori feminismo zuritik ezin zaiela erantzun.

Gu nola kokatzen gara auzi horretan? Europarrak gara, zuriak gara, baina kultura eta nazio-zapalkuntza ere jasaten dugu... Hori guztia pentsatu duzue Matriotesetik?

Bai, hain zuzen, nik uste dut Katalunia-ko egungo feminismoaren urgentzietako bat, eta ez feminismotik bakarrik, tradizio kolonial eta postkolonialaren mapa teoriko eta kontzeptuala pixka bat txukuntzea dela, ordena pixka bat jartzea. Pentsamendu-esparru hori ez dugu hemen aplikatu, edo ez dugu aplikatzen jakin, nahiz eta zantzu ba-

“Feministok, zentzu zabalean (LGTBI borroka, trans, eta abar), aspaldi gaude ‘lotsagabetuta’; orduan, zergatik kostatzen zaigu hainbeste nazio-identitate zapaldu bezala ‘lotsagabetzea’?”

tzuk izan. Eta uste dut, alde horretatik, gabezia analitiko handia dugula.

Argi baduzu nola funtzionatzen duen gaztelaniaren inposaketak Konstituzioan eta Estatutuan, kultura-gaietan erregimen-eskualdatzea nola egiten den aztertzen baduzu, oso argi dago zapalketa- eta menderatze-harremana dagoela, eta hori kolonialismo terminoetan irakur daitekeela.

Orain, independentzia erreferendumen ondoko estatuaren erantzunaren garaian, argi eta garbi ari gara ikusten hori Katalunian, baina 1980ko eta 1990eko hamarkadetan ezin genuen ikusi, normalizazio autonomikoaren prozesuak indar handia zuelako, eta 1980ko eta 1990eko oasi pujolistaren eraikuntza oso garrantzitsua izan delako. Urte horietan, erakunde autonomikoetatik ez dagoen botere bat fikzionatzen da, eta horrela herrialdea bakean mantentzen da. Hizkuntza-gatazka ez kutatu eta elebitasunaren ideia normalizatzeko logikak onartu ziren, eta, horren ondorioz, herrialdearen kultura-egoera kontatzeko beste modurik garatzen ez zen utzi.

“ ”

***Katalunian, literaturak,
askotan, estatu-egituren
dimentsioa hartzen
du, Generalitate
autonomikoaren beraren
egiturak txiki uzten dituen***

“ ”

***Berez katalanez idatzitako
testuan gaztelaren
presentzia naturalizatzeko
joera handitzen ari da***

Kolonialismoaren adibide bat eman diezagukezu?

Har, adibidez, Joan Lluís Lluís, Roselloneko idazlea. *Els invisibles* [ikusezinak] liburuan Ipar Katalunian hizkuntza-ordezkapen eta identitate-ordezkapen prozesua nola bizi izan duen azaltzen du, eta liburu hori kolonialismoaren ikuspegitik baino ezin da irakurri. Eta Joan Lluís Lluisek kontatzen diguna Valentzian edo Balear Uharteetan gertatzen ari denarekin lotzen baduzu, PP eta VOXen politika *lenguizidekin*, alegia, ondorio berberetara iristen zara. Azkenean, kolonialismoaren gaian boterea nork daukan eta menpean nor dagoen azaltzen da, eta agerikoa da valentziar edota balear gisa existitzen jarraitzeko aukeraren ukazioaren aurrean gaudela.

Zer gertatzen da, ordea? Bartzelonan pentsamendu dekolonialari buruzko jardunaldiak antolatzen hasi, eta Latinoamerikako pentsalari handiak ekartzen dituztela, ingelesez edo gaztelaniaz arituko direnak, eta estatuaren barruko kolonialismoaren auziaz ez dela inor gogoratzen. Uste dut koldarkeriagatik dela, eta baita ezjakintasunagatik eta

produkzio intelektual faltagatik ere.

Horregatik da Literatur Ikaske-
ten karrera erdia gazteleraz, eta
horregatik erabiltzen da matrize
frankofonoa eta anglosaxoia. Ka-
taluniako erreferente gutxi daude,
eta, azkenean, ondorioz, pentsa-
menduaren markoa espainiartu
egiten da.

Feministok, zentzu zabalean
(LGTBI borroka, trans, eta abar), as-
paldi gaude "lotsagabetuta"; orduan,
zergatik kostatzen zaigu hainbeste
nazio-identitate zapaldu bezala "lo-
tsagabetzea"?

Zergatik dela uste duzu?

Espainiako zapalkuntzaren azter-
keta eta interpretazio lana falta zai-
gulako. Nik uste dut ez dela nahikoa
ulertzen. Espainiako zapalkuntza-
sistemak nola eragiten duen ulertu
gabe, ezin ditugu azaldu hartzen di-
tuen formak. Maila intelektual eta
politikoan dudak obsesioetako bat
da ulertzea Espainiako Trantsizioa-
ren kultura delakoak nola makilla-
tu dituen periferiko izendatutako
lurraldeen menderatze-dinamikak.

Bestalde, fikzio autonomista ho-
nen ondorioz, Espainiako Estatuko
nazio gutxituetan auzi eta eztabaida
sozial, kultural eta politikoak es-
tatu propioaren jabe balira bezala
burutzen dira... baina, estatu izan
gabe, jakina. Esate baterako, hiz-
kuntza-politikei dagokienez, estatu
batean ingelesari zenbat ordu eman
ala ez, eztabaidagarria izan daite-
ke; baina gure kasuan, ingelesari
ordu asko ematea gure hizkuntzari
orduak kentzea izan liteke, eta hiz-
kuntza-ordezkapenerako urratsak
ematea. Ildo berean, Kataluniako
'eskola publikoa-eskola itundua'
eztabaida ezin da herrialde normal
batean izan litekeen modu berean
izan, kasu askotan eskola itundua
katalanismoaren gotorlekua izan
baita. Horrekin ez dut esan nahi
ereduak eskola itundua izan behar
duenik, segregazioa eta gainjartze
ekonomikorako arazo nabarmen-
ak baititu. Katalunian eztabaida
konplexuagoa dela eta ñabardura
gehiago dituela esan nahi dut.

Hitz batean, gutxituriko herri
gisa, eta estatua kontra izanda,
diskurtsoak falta zaizkigu globali-
zazioaren oldarraldi handiei aurre
egiteko. ●

Katalanezko literatura

► Literatura-kritika egitea da, hein batean, zure lana.

**Literatura-kritiketan ere
saiatzen zara elkarrizketan
azaldu dizkiguzun ideiak
inplementatzen. Zergatik uste
duzu dela garrantzitsua katalanez
egiten den literatura-kritika?**

Kritikak egiteko modu asko daude:
idatzizko kritika tradizionala dago,
komunikabide akademikoetan edo
kazetaritzakoenetan; gero, irratiko
kritika dago, kultura-kazetaritzatik
hurbilago dagoena, eta, gero, kritika
sarietan eta sarietako epaimahaie-
tan instituzionalizatuta dagoena.
Hori ere kritika egiteko modu bat
da; izan ere, kritikaren zentzua, az-
kenean, literatura-produkzioaren
balioa ordenatzea eta balioestea da.
Akademiak literatura-kritika ere
egiten du, autore batzuk eta ez bes-
te batzuk ikastea erabakitzen due-
nean. Hori guztia ezinbesteko lana
da edozein kulturatan, baina gurean,
are gehiago, kultura katalanean, li-
burugintzaren sektoreak presentzia
erabatekoa duelako sektore kultura-
lean; oso gizarte literaturizatua gara.

Gure kultura-efemeride handia
Sant Jordi eguna da; baina, horrez
gain, kultura oso indartsua gara
argitalpenei dagokienez. Ekoizpen
handiko argitaletxeak zein hainbat
argitaletxe independente barnebil-
tzen dituen ekosistema daukagu.
Kataluniako argitaletxeen munduak
boom bat izan zuen 2012tik aurre-
ra; Idazketa Eskolek garapen handia
izan zuten, argitaletxe independen-
te asko ireki ziren, literatura-sarien
leherketa ere egon zen... Horren guz-
tiaren alde txarra: irakurleak falta
zaizkigu.

► Zer esan nahi duzu?

Katalunian, literaturak, askotan, es-
tatu-egituren dimentsioa hartzen
duela, Generalitate autonomikoaren
beraren egiturak txiki uzten dituen,
eta hori izugarria da. Kultura gutxitu
guztiek ez dute gaitasun hori. Ho-
rretaz 2007an hasi ginen kontura-
tzen, Frankfurteko azokako kultur
gonbidatua Katalunia izan zenean.
Eta azken urteetan, adibidez, Irene

Solàren arrakastarekin, edo Eva Bal-
tasar Booker saria irabazteko hauta-
gia izatearekin.... Hori guztia lehen
mailako kultura literarioaren ibilbi-
dearen adierazle da.

Hala ere, nik, dena termino po-
litikoetan irakurtzeko joera duda-
nez, uste dut honek irakurketa bi-
koitza eskatzen duela: alde batetik,
irudi horiek kanpora begira duten
garrantziari buruzkoa, katalanita-
tearen proiektioari dagokionez, eta,
beste aldetik, barne-irakurketa bat.
Niretzat, oso nabarmena da argitale-
txeen sektorea prozesu independen-
tistatik eta Kataluniako gatazkatik
bereizteko erakusten ari den gogoia.

Esate baterako, aurtan Anagra-
maren katalanezko saria irabazi
duen eleberriaren %15 baino gehia-
go gaztelaniaz dago idatzita. Bada,
hori testuan ez bada zalantzan jar-
tzen, ez bada modu gatazkatuan or-
dezkatzen, niri behintzat, arazotsua
iruditzen zait, eta eztabaidatu egin
behar dela uste dut. Kezkatu egiten
nau horrelako testuak errealista-
tzat saltzeak, hau da, irudikapen ez-
ideologiko bat balitz bezala aurkez-
teak. Ideologikoak dira, elebitasun
banalaren logikak erreproduzitzen
dituen ideologia dute atzetik. Azke-
naldian, berez katalanez idatzitako
testuan gazteleraren presentzia na-
turalizatzeko joera handitzen ari da,
baina ez bakarrik literaturan, baita
zineman eta kalean ere. Eta hori hiz-
kuntza ordezkatzeko dinamika bat
martxan dagoelako gertatzen da.

► Hor beste erpin batzuk ere badira, agian. Adibidez, katalanez eta gaztelaniaz liburu bera une berean ateratzeaz zer pentsatzen duzu? Ez ditu katalanez ateratako liburuaren aukerak pixkaren bat gutxitzen?

Bai, erabat. Literatura-itzulpena bi
hizkuntzatan ateratzea ere elebitasun
banala da. Bistakoa delako hemen ez
direla bi merkatu elkarrekin bizi. He-
men literatura-produkzioaren mo-
nopolioa lortzeko borrokatzen diren
bi merkatu daude, eta, jakina, Kata-
luniako literatura-hizkuntza ezin da
gaztelaniarekin lehiatu.